

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'De Staatsbibliothek is een schatkamer'

Damen, J.C.M.

Citation

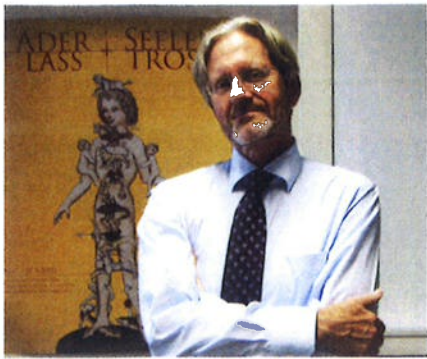
Damen, J. C. M. (2022). 'De Staatsbibliothek is een schatkamer'. *Ip - Vakblad Voor Informatieprofessionals* , (8), 28-30. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3486881>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3486881>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Eef Overgaauw

Staatsbibliothek zu Berlin Unter den Linden

Nederlandse bibliothecarissen in het buitenland zijn dun gezaaid. Toch werkt een aantal Nederlanders op diverse plaatsen in bibliotheken in den vreemde: Londen, Antwerpen en Berlijn – om er maar een paar te noemen. Bij de Staatsbibliothek zu Berlin, een van de belangrijkste bibliotheken in Duitsland, is Eef Overgaauw hoofd van de afdeling Handschriften en historische drukken. Een profiel in acht miniatuurtjes.

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT van het Afrika-Studiecentrum, Universiteit Leiden

Van boerenzoon hoogleraar in 'De Staats is een schat

Leiden 1976

'In 1976 ging ik Nederlands studeren in Leiden. Mijn vader en moeder hadden een agrarisch bedrijf in Leidschendam, langs de Vliet. Op de middelbare school was ik een ijverige leerling, maar de studie Nederlands vond ik in het begin intellectueel niet heel uitdagend. Toch waren er voldoende goede docenten. Max de Haan gaf oudere letterkunde; hij was een enthousiaste, niet heel systematisch werkende docent. Heel anders waren mensen als Teun Hoekstra en Jan Kooij, beiden taalkundigen. Ik was gefascineerd door de moderne taalkunde in die tijd, Amerikaans geïnspireerd. Daarbij werden op een wetenschappelijke manier hypothesen ontwikkeld.

Gelukkig voor mijn huidige werk zag ik al snel meer in het historische boek en kreeg ik een speciale belangstelling voor handschriften. Ik volgde het vak paleografie bij Peter Gumbert vanaf 1977, en toen had ik mijn specialisme

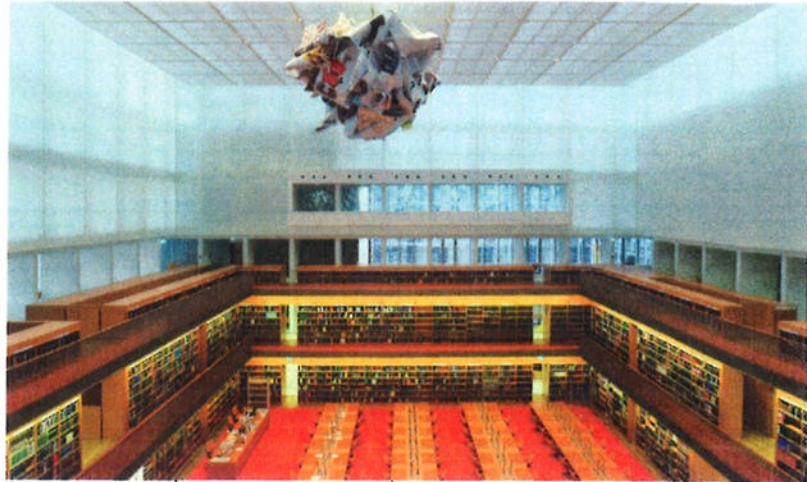
te pakken. Een jaar lang studeerde ik paleografie, codicologie en hagiografie in Parijs, aan de École nationale des chartes en aan de École pratique des Hautes Études (IVe section), gewoon als onverplicht tussendoortje. Daar kwam ik in contact met mensen als Ezio Ornato en Carla Bozzolo, die een kwantitatieve benadering voorstonden. Ik heb toen ook verschillende handschriften op die manier bestudeerd: wat is het aantal regels per bladzijde, wat zijn de afmetingen, hoe is de pagina-indeling. Leerzaam. Uiteindelijk ben ik bij Ludo Jongen afgestudeerd op de Middelnederlandse vertalingen van de Latijnse Vita van de heilige Frederik van Utrecht.'

Proefschrift 1990

'Na mijn afstuderen ben ik gaan werken bij een reisbureau, waar ik tijdens mijn studie al voor gewerkt had; ik leidde Franse toeristen in Nederland rond. Dat was een halfjaar leuk, en toen wilde ik terug naar de hand-

Staatsbibliothek entree

Staatsbibliothek lees- en studieaal

uit Leidschendam tot Berlijn

bibliotheek

kamer'

schriften. Ik schreef een proefschrift over martyrologia, liturgieboeken met een jaarkalender en korte levensbeschrijvingen. Ik vergeleek een stuk of dertig daarvan uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden met de Latijnse oertekst. Dat heb ik veel te grondig gedaan, maar Gumbert liet me vrolijk doorgaan. Ik voorzag in mijn onderhoud met tijdelijke baantjes en kleine stipendia, en ik heb in die periode ook veel gereisd om handschriften in Duitsland, Italië, Engeland en Frankrijk te bestuderen. De contacten die ik toen legde bij die bibliotheken, leverden me later ook nog veel op.'

Duitsland 1990

'In 1989 leerde ik op een congres in Utrecht, rond een tentoonstelling over miniaturen, een handschriftconservator uit de Universiteitsbibliotheek Münster kennen. Zijn subsidieaanvraag bij de Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) om Münsterse

handschriften te catalogiseren werd toegekend, en hij vroeg mij te solliciteren. De werkplek daarvoor was in de Staatsbibliothek zu Berlin, als een van de expertisecentra in Duitsland. Dat deed ik vier jaar, vanaf 1990. Daarna deed ik diezelfde klus voor het Landesarchiv in Koblenz en voor de Universiteitsbibliotheek Düsseldorf. Ook daarbij was mijn werkplek in Berlin.'

Berlijn 2000

'Tussendoor schreef ik ook artikelen, doceerde ik en bezocht ik congressen. In 2000 solliciteerde ik toen op de functie van hoofd van de Handschriftenafdeling in Berlin. Die baan kreeg ik op grond van mijn kennis en ervaring op het vakgebied. Qua leidinggeven heb ik veel geleerd van Duitse collega's. In het werk zijn er behoorlijke verschillen tussen werken in een Duitse of Nederlandse omgeving. In Duitsland zijn zaken hiërarchischer en formeler, er wordt minder gedis-

'Ik vind het heerlijk om jonge studenten te enthousiasmeren voor de studie van boeken en handschriften'

'Voor mij is lesgeven ontspanning tussen de organisatorische en bureaucratische werkzaamheden in de bibliotheek'

cussieerd. Het is serieuzer, meer probleemgeoriënteerd. Dat bevalt goed, al heb ik me die hiërarchische kant pas langzaam eigengemaakt. Wat handschriften betreft is Berlin een schatkamer. Het belang van erfgoed en culturele schatten staat in Duitsland gelukkig zeer centraal.'

Aderlass und Seelentrost 2003

'Al vrij snel wilde ik in een grote tentoonstelling laten zien wat de Staatsbibliothek in huis had. Ik vond het belangrijk dat te organiseren in een aantrekkelijke, veilige en voor een groot publiek toegankelijke ruimte. In de Staatliche Museen aan het Kulturforum vonden mijn rechterhand Peter Becker en ik zo'n plek, en de tentoonstelling Aderlass und Seelentrost was een succes. Het ging om Middeleeuwse handschriften en incunabelen in het Duits. Het was ook belangrijk om met de "oostelijke" en "westelijke" medewerkers samen zo'n project uit te voeren en op die manier de collectie en de samenwerking te integreren. Qua cultuurpolitiek paste dat ook in dat decennium in Duitsland.'

Hoogleraar handschriften 2004

'In 2004 werd ik gevraagd voor een bijzonder hoogleraarschap aan de Freie Universität in Berlin op het vakgebied van paleografie en codicologie. Ik mag niet klagen over de interesse: er is altijd een groep van tien tot vijftien studenten die in hun master editietechniek meer over dit

‘Bibliotheken als München en Göttingen hebben in de jaren negentig een voorsprong genomen qua digitalisering die we nu pas aan het inlopen zijn’

vakgebied willen leren. Ik vind het heerlijk om jonge studenten te enthousiasmeren voor de studie van boeken en handschriften. Studenten zijn de toekomstige onderzoekers, en ze zijn jong en onbevangen. Voor mij is dat lesgeven in zekere zin ontspanning tussen de organisatorische en bureaucratische werkzaamheden in de bibliotheek.’

Verandering in bibliotheekland

‘Het vak is natuurlijk enorm veranderd, met name door digitalisering en op het gebied van beschikbaarstelling. Veel blijft wél hetzelfde: verzamelen, restaureren en beschrijven. Een grote instelling als de Staatsbibliotheek moet digitalisering grondig aanpakken, maar in de jaren negentig was daar te weinig aandacht voor. De Muur was gevallen, de twee Staatsbibliotheken in Oost-Berlijn en West-Berlijn moesten samenvloeien, en daar ging veel tijd in zitten, bijvoorbeeld in de verbouwing van het gebouw Unter den Linden. De euforie van het begin maakte langzaam plaats voor de realiteit. Bij de jongeren speelt die Oost-West-problematiek geen rol meer. Bibliotheken als München en Göttingen hebben in de jaren negentig een voorsprong genomen qua digitalisering die we nu pas langzaam aan het inlopen zijn (met twaalf scanners op dit moment). Die wereldwijde toegang is natuurlijk een zegen, ook al blijft het lezen vanaf een beeldscherm een andere ervaring dan het perkament van een handschrift te kunnen vasthouden, zien en ruiken.’

Pensioen

‘Eind dit jaar ga ik met pensioen. Ik zal dan niet met een half been nog in de bibliotheek blijven. Een aardig voorbeeld van hoe zoiets ook kan, zag ik toen ik handschriften in Den Haag bestudeerde. Bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek Kees Reedijk ging met pensioen en stond een maand later aan de balie bij de bijzondere collecties, netjes met een lenerspas en de mededeling “Mijn naam is Reedijk. Ik zou graag het handschrift inzien dat ik aangevraagd heb.” Zoiets lijkt me wel wat. Ik wil onderzoek blijven doen, maar onafhankelijk zijn.’ <

Der Atlas des Großen Kurfürsten ofwel de Mauritius-Atlas is een van de grootste wereldatlassen en ook een van de grootste en zwaarste boeken ter wereld. Het is een voorbeeld van de kwaliteit van de vervaardiging van wandkaarten voor Nederland in de zeventiende eeuw. Het boek bevindt zich in de Staatsbibliotheek.